

תכנית לימוד במקצוע מוביל אמנות שימושית חלק א' - יסודות השפה החזותית (חובה, כיתה י')

120 ש"ש | (מהדורת ניסוי תשע"ט)

תוכן העניינים

עמ'	נושא	כיתה י'
3	חלק א': יסודות השפה החזותית - חלק חובה המשותף לכלל הלומדים במגמה בכיתה י'	
4	א.1. מבוא: תרבות-תקשורת-שפה חזותית	
17	א.2. יסודות השפה החזותית	
29	א.3. מטלת ביצוע מסכמת - השוואת קודים חזותיים	
32	מושגון	

חלק א': יסודות השפה החזותית (חובה, כיתה י')

מטרת-על

ללמד את מערכת הקשרים בין המושגים "תרבות", "תקשורת" ו"שפה חזותית", ולפתח אוריינות חזותית ומיומנויות ניתוח של יצירה חזותית באופן מושכל וביקורתי, על פי מרכיבים חזותיים והקשרים תקופתיים.

רציונל

חלק זה, הנלמד במהלך כיתה י', מהווה מבוא ללימודי העמקה בהמשך. בפרק המבוא התלמיד ייחשף לקשר בין החברה, התרבות והתקשורת, וההתמקדות תהיה בשפה החזותית כאמצעי תקשורת מרכזי. הפרק נועד בעיקרו להקנות ולהבנות את יסודות השפה החזותית. התלמיד יפתח מיומנויות של אוריינות חזותית, ובתוך כך ירכוש כלים לניתוח הייצוג החזותי, להבנתו וליצירתו. כמו-כן יוקנו לו הכלים להבין את הקשר בין אופן הייצוג של הצורה ובין המסר, ויילמדו הזיקות בין האמצעים הטכנולוגיים ובין רוח תקופה ואופן הייצוג החזותי.

בסיום הפרק יישם התלמיד את הידע שצבר בשיעורים העיוניים והמעשיים, באמצעות מטלת ביצוע מסכמת סביב נושא חתך. דרך ההתנסות בעבודה המסכמת, ייחשף התלמיד למיומנויות בעלות ערך להמשך, ובעיקר הצבת שאלות וניסוחן, חשיבה ביקורתית המאפשרת הבחנה בין עובדות לדעות ובחינת מקורות מידע, מידענות, עבודת צוות, פרזנטציה, ניהול זמן ואחריות.

בד בבד עם הלמידה העיונית, יתנסה התלמיד בסדנה מעשית, ובמשך השנה ייחשף למגוון טכניקות בסיסיות, לתהליכי יצירה ולחשיבה יצירתית. בסיכום השנה התלמיד ייצור בסדנה את התוצר המעשי לפרויקט העיוני.

הרשימות המצורפות הן בגדר המלצות בלבד.
 המורה יבחר את הייצוגים החזותיים כדוגמה עבור השעורים בהתאם לשיקול דעתו.
 מומלץ להשתמש במאגרי המידע הבאים:
 פורטל המוזיאונים: [תערוכות](#), [פריטים](#), [אתר המוזיאון לקריקטורה](#), [חולון](#)

מטרות הלימוד

- להבין את חשיבותה של התקשורת החזותית עבור החברה ועבור התפתחותה של התרבות האנושית.
- לנתח נושאי חתך ולהבין את התפתחותה של השפה החזותית.
- להכיר את המרכיבים החזותיים ולדעת להשתמש בהם באופן ביקורתי בניתוח יצירות חזותיות.
- לעמוד על הזיקה שבין היצירה ביחס לתקופתה ובין עמדתו הפרשנית של הצופה.
- ליישם את הידע והמיומנויות במטלת ביצוע המשלבת למידה עיונית ועבודה מעשית.

ארגון הלמידה

מעשי		עיוני	
כיתה י'	ש"ש	ש"ש	חלק א' – יסודות השפה החזותית
	40	20	א.1. מבוא: תרבות - תקשורת - שפה חזותית
		70	א.2. יסודות השפה החזותית
	20	30	א.3. מטלת ביצוע מסכמת – נושא חתך
סה"כ 60		סה"כ 120	

א.1. מבוא: תרבות-תקשורת-שפה חזותית (20 ש"ש)

מטרת הפרק

להבין את המושגים "תרבות", "תקשורת" ו"שפה חזותית" ואת מערכת הקשרים ביניהם.

מבוא ורציונל

"תרבות" היא מושג חמקמק. הניסיונות הרבים להגדירו נחלו כישלון, בדרך כלל בשל נקודת מוצא שונה של כל אחד מהחוקרים.¹ ניתן לומר כי נהוג לפרש את המושג תרבות בשני אופנים עיקריים: (1) **אורח חיים** – לדוגמה, נימוס ודרך ארץ או מנהגים המקובלים בחברה מסוימת; (2) **שיפוט ערכי של תוצרים** – לדוגמה, ספרים, שירים או תמונות. עם זאת, אחד המכנים המשותפים לרוב ההגדרות הוא הקשר בין המושג "תרבות" למושג "חברה": התרבות אינה יכולה להתקיים בלי חברה.²

קיומה של חברה מתבסס על רצונם של בני אדם ועל יכולתם להחליף רעיונות ומידע ולהפיצם כדי לשמר את זהותם הייחודית. לפי הגדרה זו, התקשורת האנושית היא אמצעי מרכזי להיווצרותה של חברה, תרבותה ותוצרי תרבותה. לתקשורת בין בני אדם מבחר תחומים: תקשורת מילולית, שפת גוף, תקשורת כתובה, שימוש בחומרים ותקשורת חזותית. תכנית לימוד זו מתמקדת בתקשורת ובשפה החזותית, כביטוי לתרבותה של החברה האנושית. נגדיר אפוא את המושג תרבות כך: **"מגוון התוצרים, הרעיוניים והמוחשיים, של חברת בני אדם המנסה להגדיר את זהותה הייחודית באמצעות תקשורת"**.

משחר ימיהן של החברה והתרבות האנושית נהג האדם להתייחס למציאות שסביבו באמצעות היצגים חזותיים. בתקופה הפרה-היסטורית, נהג האדם הקדמון לצייר על גבי קירות המערה את רשמיו מחיי היום-יום; שליטי האימפריות הקדומות במצרים, ביוון וברומא השתמשו בציורים ובפסלים להעצמת מעמדם ולהפצת רעיונות השלטון; בימי הביניים נהגה הכנסייה לעטר את קירות בתי התפילה בציורים ובתבליטים שנועדו להראות למאמינים איזוהי הדרך הנכונה שעליהם לבחור.

למן המהפכה התעשייתית, הלכה התקשורת החזותית ומילאה מקום מרכזי יותר ויותר בתרבות היום-יומית של החברה המערבית. תהליך זה התרחש לאורם של שני גורמים מרכזיים: (1) הצורך ההולך וגובר בהפצת מסרים ומידע פרסומי חזותי ההולם את תרבות הצריכה, שהגיעה לשיאה במהלך המאה ה-20; (2) ההתפתחויות הטכנולוגיות, כגון בתחומי הדפוס והצילום, שאפשרו ייצור מהיר וריבוי העתקים של ייצוגים חזותיים.

לאורך הדורות השתרשו קודים חזותיים ותוכניים שונים, בהתאם למטרות של הנושאים המוצגים. כך לדוגמה, ייצוגי דמות האישה מתאפיינים בתיאור דמויות מושלמות, בדרך כלל בעירום חלקי. אפיונים נוספים הם צורות רכות, קווים ארוכים ומתעגלים, צבעוניות בהירה והדרגתית, יחסי גודל מושלמים, עוצמת אור שווה על פני כל חלקי התמונה ועוד. מקורות ההשראה לרבים מהקודים החזותיים והתוכניים לתיאור דמות האישה מצויים כבר במיתולוגיה היוונית ובמיתולוגיה הרומית, הן ציור והן פיסול.³ דוגמה נוספת היא תיאורי מנהיגים. תיאורים אלה נחלקים לשני סוגים מנוגדים: (1) תיאורים רשמיים, שנועדו להציג את המנהיג כבעל עוצמה. לדוגמה, תיאור המנהיג כמייצג אידיאל בחיצוניותו, באמצעות ציור הגוף כגדול ממדים ובנוי לתלפיות בהשוואה לדמותו במציאות; ייצוג תנוחות ושפת גוף המביעות עוצמה, כוח ושליטה, בעמדה המציבה את הצופה בנקודת מבט נמוכה ביחס לדמות; (2) תיאורים חתרניים שנועדו להגחיק את דמותו של המנהיג. יוצר הייצוג עשוי להשתמש, לדוגמה, בהגזמה קריקטוריסטית המבליטה מאפיינים פיזיים שאינם מחמיאים, או בייצוג אלגורי באמצעות שילוב דמות המנהיג עם בעלי חיים, חפצים ועוד, לפי מטרותיו וכוונותיו.

1 האנתרופולוגים קלייד קלקהון ואלפרד קרובר (Kluckhohn & Kroeber) ניסו בשנת 1952 להגיע להגדרה מוחלטת של המושג תרבות. הם אספו 164 הגדרות שונות שניסחו 110 חוקרים בטווח השנים 1871-1950, בניסיון למזג אותן לכדי הגדרה כוללת אחת, אך כל ניסיונותיהם עלו בתוהו. Kroeber, AL., Kluckhohn C., Culture: A Critical Review of Concepts and Definitions. New York, 1963.

2 איתן גינזברג, תרבות מהי? ניסיון מחשבתי מחודש, גילוי דעת 7, 2015, עמ' 78-81.

3 ראו: אומברטו אקו, תולדות היופי, 2002, עמ' 12, 14.

למרות המכנים המשותפים בין הקודים החזותיים בתקופות שונות לאורך ההיסטוריה האנושית, אפשר לזהות הבדלים בתיאורי התוכן לפי תקופות. הבדלים אלה נובעים הן מרוח התקופה והן מהתפתחויות טכנולוגיות. כך לדוגמה, ביחס לדמות האישה, התיאור האידיאליסטי שרווח בתקופות קדומות, לצד ייצוגים של דמויות נשים ישנות או שאינן מודעות להתבוננות בהן, פינה את מקומו בעידן המודרני, ובמאה ה-20 בפרט, לתיאור דמויות נשים ממשיות יותר, לעתים בעלות פגמים אנושיים, וכמעט תמיד מודעות להיותן מושא להתבוננות. גם בייצוג דמויות המנהיגים ניכרים שינויים דרמטיים המשקפים את השינויים החברתיים-פוליטיים שהתחוללו במערב בעידן המודרני, ובהתאם הייצוג האידיאלי פינה את מקומו לאמצעי ייצוג המשווים למנהיג אפיונים של בן אנוש נגיש.

ביחידה זו, הפותחת את התכנית כולה, נעמוד אפוא על חשיבותה של התקשורת החזותית ועל מרכזיותה עבור החברה והתרבות האנושית. נבחן כיצד יוצרים שונים משתמשים במקורות השראה מן העבר בהתאם לרוח תקופתם ולטכנולוגיה הנתונה בידם, והמורה יכול לבחור את נושא החתך שהוא מעוניין ללמד, וכן את היצירות שיציג. רשימת הקישורים למבחר יצירות, כפי שמוצגת במסמך זה, לוקטה בשקידה כדי לשמש לעזר עבור המורה בבחירת היצירות. עם זאת, המורה אינו מחויב להשתמש ברשימת היצירות המוצעת כאן, ומוזמן לבנות נושא חתך עצמאי ולהציג יצירות אחרות המדגימות ותואמות בהשראתן את נושא החתך שבחר. במקביל, סדנת היצירה הרב-תחומית תספק לתלמיד מצע לעיסוק ביישום עקרונותיה של השפה החזותית.

מוקדי הוראה

- התקשורת החזותית והשפה החזותית הן כלי בסיסי וחיוני לקיומן של חברה ותרבות.
- לתקשורת החזותית מערכת קודים שהשתרשה לאורך ההיסטוריה.
- בכל תקופה משתנים הצרכים, רוח התקופה והטכנולוגיה, ובעקבותיהם משתנים אופני הייצור והפרשנות של אותם ייצוגים חזותיים.

מושגי יסוד

תרבות, תקשורת חזותית, ייצוג חזותי, מקור השראה, רוח התקופה, צורה ותוכן, קוד חזותי

המלצות לדרכי הוראה

נושא החתך, הנתון לבחירת המורה, יאפשר להשוות בין ייצוגים חזותיים בתקופות שונות, בעיקר באמצעות דיון בדוגמאות בכיתה, שימוש ב-VTS ומטלת סיכום. בחירת תמונה עכשווית ותמונה מן העבר העוסקות באותו נושא, תיאור התמונות ואיתור קודים חזותיים משותפים ונבדלים ביניהן.

דוגמאות לנושאי חתך

מתוך המבחר העצום של רעיונות אפשריים לנושא חתך, מובאות כאן הצעות אחדות, להדגמה: דמות האישה; דמות המנהיג; מהדיוקן העצמי ועד הסלפי; הוצא מהקשרו; האחר הוא אני? ייצוגים של קבוצות שוליים בתרבות החזותית; דמות הרשע; טבע; טבע דומם; בעלי חיים; דמות האדם; אדם ועמלו; משחק; ילדים; העיר; תחבורה; מעמדות חברתיים; גבורה; אחרות; מחאה.

ששת הנושאים הראשונים ברשימת ההצעות פותחו, לבחירת המורה, ועבור כל נושא בנפרד מוצג להלן אוסף נכבד של קישורים לייצוגים חזותיים שנועדו להקיף את הנושא. יודגש כי הרעיונות וההצעות לנושאי החתך הם לצורך הדגמה, כך שהמורה מוזמן לגבש נושא חתך עצמאי שאינו נמנה עם הנושאים המוצעים, וכן לבחור ייצוגים חזותיים שונים מאלה הנתונים ברשימת הקישורים שלהלן.

טבלה א.1 מבוא: תרבות-תקשורת-שפה חזותית

הקדמה למורה

המורה ירכיב נושא חתך שיאפשר דיון בייצוגים שונים מתקופות שונות וכן בסוגי מדיה שונים. המורה יציג את המכנים המשותפים לייצוגים בתקופות השונות ויעמוד על התגבשות מערכת הקודים החזותיים של הנושא. המורה ידון עם התלמידים על ההבדלים בין הייצוגים בתקופות השונות בהתאם לרוח התקופה ולטכנולוגיה החזותית. התמונות והנושאים המובאים להלן הם דוגמאות בלבד. נושאי החתך והייצוגים החזותיים נתונים לשיקול דעתו של המורה.

דוגמאות לנושאי חתך

נושא חתך: דמות האישה

[מערת מגורה, בולגריה, פרה-היסטוריה, חברה מטריארכלית](#)
 ונוס מווילנדורף, צלמית אבן, 25,000-28,000 לפנה"ס, 11.1 ס"מ גובה
[המלכה נפרטיטי משחקת, 1200-1320 לפנה"ס](#)
 מרס ונוס, מקדש מרס ונוס פומפיי, ציור קיר, המאה הראשונה לספירה
[בוטיצ'לי, לידת ונוס, שנת 1486 לערך, טמפרה על בד, 278.9x172.5 ס"מ](#)
[ארטמיזיה ג'נטילסקי, דיוקן עצמי כאלגוריה של הציור, 1638-1639, שמן על בד, 75.2x98.6 ס"מ](#)
[אוגוסט דומיניק אנגר, המתרחצת מוולפינסון, 1808, שמן על בד, 146x97.5 ס"מ](#)
[אדוארד מאנה, אולימפיה, 1863, שמן על בד, 130.5x190 ס"מ](#)
[אלפונס מוחה, פרסומת לסיגריות ג'וב, כרזה, 1896](#)
[פבלו פיקאסו, העלמות מאביניון, 1907, שמן על בד, 233.7x243.9 ס"מ](#)
[אנרי מאטיס, פאר 2, 1908-1907, שמן על בד, 138x209.5 ס"מ](#)
 גרים נטוויק, בטי בופ, שנות העשרים של המאה העשרים
[מאן ריי, הכינור של אנגר, 1924, צילום ופוטומונטאז', 22.7x29.6 ס"מ](#)
[דייב פליישר, Minnie the Moocher, סרט אנימציה קצר, ארה"ב 1932](#)
[סלבדור דאלי, ספת שפתי מיי וסט, 1936](#)
[האחים שמיר, לבשי בגדי תפארתך, כרזה, 1942](#)
[האוורד מילר, אנו יכולות לעשות זאת, כרזה, 1943](#)
[פרידה קאלו, איילה פצועה, 1946, שמן על מזנויט, 30x22.4 ס"מ](#)
[האחים שמיר, נחלאית, שטר חצי לירה ישראלית, 1958](#)

דוגמאות לנושאי חתך

[פרידל שטרן, סקיצה לפרסומת למשקה קל, 1961](#)
[מרט אופנהיים, דיוקן עצמי, 1964, תצלום רנטגן](#)
[רוי ליכטנשטיין, M-Maybe, 1965, 152.4X152.4 ס"מ](#)
[גטניו פשה, כיסא אפ 5, 1969, 110.5X114.3X101.6 ס"מ](#)
[בילבי, כרזת הסרט, 1969](#)
[תצלום עיתונות, גולדה מאיר, מלחמת יום הכיפורים, 1973](#)
[סטיבן מיזל, עטיפת האלבום "Like a Virgin", מדונה, 1984, תצלום](#)
[יאנה סטרבק, "ואניטס, שמלת בשר לאלבינו אנורקטי", 1987](#)
[ז'אן פול גוטייה, עיצוב תלבושות למסע הופעות של מדונה, 1990](#)
[ביר הוד, החיילות, תצלום מעובד, טריפטיכון, 136x100 \(כל יחידה\), 1993](#)
[ביאנקה אשל גרשוני, אימא שלי שתקה כמו צב, טכניקה מעורבת, 1995, ג' 38, ר' 32, ע' 13 ס"מ](#)
[נחמה גולן, ספר נשים, תצלום מעובד, 2000](#)
[סיימון ווסט, כרזת הסרט טומב ריידר, 2001](#)
[נלי אגסי, ארמון הדמעות - שמלת קיר, 2002](#)
[סטושי קון, סנדקי טוקיו, סרט אנימציה, יפן 2003](#)
[מרג'אן סטראפי, פרספוליס - סיפורה של ילדות, הוצאת אחוזת בית 2005.](#)
[סנדי שרמן, ללא כותרת, תצלום, 2008](#)
[ננסי נאן גולדין, חודש לאחר שהוכתה, תצלום, 1984, הדפס אקונומיקה וצבע כסף, 2008, 58.7x39.4 ס"מ](#)
[זויה צ'רקסקי, עבודה ראשונה בישראל, 2010](#)
[לידי גאגא, שמלת הבשר, 2010](#)
[דבורה ליס ודוד שפרבר, תערוכת מטרוניתא, 2012](#)
[הנסיכות של דיסני](#)
[ברבי בשמלת פאר, דגם 2016](#)
[פאטי ג'קינס, כרזת הסרט וונדר וומן, 2017](#)
[פרונזטי, כסא בוקה, 2017](#)

נושא חתך: דמות המנהיג

[מטבע רומי, דיוקן טיטוס \(יהודה השבויה\), ברונזה, 80 לספירה](#)
[ג'ורג' גוואר, המלכה אליזבת הראשונה, שמן על פנל, 1588 לערך](#)
[מרקוס גירארטס, דיוקן השלום של אליזבת הראשונה, שמן על פנל, 1585-1580](#)

דוגמאות לנושאי חתך

- [ז'אק לואי דוד, נפוליאון חוצה את האלפים, שמן על בד, 1801](#)
- [אוגוסט דומיניק אנגר, דיוקן נפוליאון בונפרטה, שמן על בד, 1804](#)
- [ז'אק לואי דוד, הקיסר נפוליאון בחדר עבודתו בטילרי, שמן על בד, 1812](#)
- [מטבע צרפתי, נפוליאון הראשון, 40 פרנק, זהב, 1812](#)
- [אונורה דומייה, העבר, ההווה, העתיד, קריקטורה, ליתוגרפיה, 1934](#)
- [דויד רובינגר, בן גוריון על הראש על שפת הים, צילום, שנות החמישים של המאה העשרים](#)
- [רוברט ראושנברג, רטרואקטיבי 1, שמן על בד, 1964](#)
- [מסינו בסי, שטר 100 לירות ישראליות, דיוקן הרצל, 1968](#)
- [צלם לא ידוע, גולדה מאיר, תצלום ממלחמת יום הכיפורים, 1973](#)
- [בן שוורץ, גולדה מאיר, דיוקן צבעוני, תצלום, ללא שנה](#)
- [סנדו ליברמן, גולדה מאיר, דיוקן מצויר, ללא שנה](#)
- [צבי נרקיס, בול ישראלי "יאיר", 1978](#)
- [אנדי וורהול, גולדה מאיר, הדפס רשת צבעוני, 1980, 81x101 ס"מ](#)
- [היאו מיאזאקי, הנסיכה מעמק הרוחות, סרט אנימציה, יפן 1984.](#)
- [פיטר פלוק, רוג'ר לאו, מרטין למבי, מלכת בריטניה מתוך תכנית הטלוויזיה 1991-1988 spitting image](#)
- [ג'ון אלווין, כרזת הסרט מלך האריות, 1994, ללא מידות](#)
- [פלאש 90, אריאל שרון, תצלום עיתונות, ללא שנה](#)
- [חנוך פיבן, אריאל שרון, חומרים שונים, 1998](#)
- [ברק אובאמה, דיוקן רשמי מתקופת חברותו בסנאט, 18/10/2005](#)
- [שפרד פיירי, ברק אובאמה - כרזת תקווה, הדפס רשת, 2008](#)
- [דוד פולונסקי, אריאל שרון, מתוך הסרט "ואלס עם באשיר", 2008](#)
- [הדס רשף, בנימין נתניהו, 2010\(?\)](#)
- [סלמן אמיל, בנימין נתניהו, תצלום, 2011](#)
- [בנימין נתניהו, תצלום עיתונות, 2012](#)
- [ברק אובאמה, שער המגזין MAD, אוגוסט 2013](#)
- [סוכנות רויטרס, דונלד טראמפ, תצלום, 2016](#)
- [אדל רוזריגז, דונלד טראמפ שתי גרסאות - המסה והמסה מוחלטת, שער העיתון 24 Time באוקטובר 2016](#)
- [חברת Balloons, בלון טראמפ כתרנגול ענק, 2017](#)

דוגמאות לנושאי חתך

נושא חתך: מהדיוקן העצמי ועד הסלפי

רמברנדט

[דיוקן עצמי, שמן על בד, 1659](#)

[דיוקן עצמי כאיש צעיר, שמן על בד, 1629-1631](#)

[דיוקן עצמי עם כובע נוצה, שמן על פנל, 1635](#)

וינסנט ואן גוך

[דיוקן עצמי, שמן על בד, 1887](#)

[דיוקן עצמי עם כובע לבד אפור, שמן על בד, 1887](#)

[דיוקן עצמי עם אוזן חבושה, שמן על בד, 1889](#)

ג'יימס אנסור

[דיוקן עצמי עם מסכות, שמן על בד, 1889](#)

[דיוקן עצמי עם כובע פרחוני, שמן על בד, 1883](#)

[דיוקן עצמי, שמן על בד, 1889](#)

מרסל דושאן

[מאן ריי, דיוקן עצמי כרוז סלבי, תצלום, 1921](#)

פרידה קאלו

[פעמיים פרידה, שמן על בד, 1939](#)

[דיוקן עצמי, מוקדש לד"ר אלוסר, שמן על מזוניט, 1940](#)

[העמוד השבור, שמן על בד, 1944](#)

אנדי וורהול

[ג'ק מיטשל, אנדי וורהול, תצלום, 1966-1977](#)

[דיוקן עצמי כדראג, 1981-1982, תצלום, 7.3x9.5 ס"מ](#)

[דיוקן עצמי, אקריליק והדפס משי על בד, 1986, 269.24x269.24 ס"מ](#)

מוטי מזרחי

[ויה דולורוזה, מיצג, 1973](#)

[אל קונדור פסה - דיוקן עצמי, תצלום, 1973](#)

צ'אק קלוז

[דיוקן עצמי גדול, אקריליק על בד, 1967-1968, 212X273 ס"מ](#)

[דיוקן עצמי, שמן על בד, 1997](#)

[דיוקן עצמי, שמן על בד, 2012, 139.7X168.9 ס"מ](#)

דוגמאות לנושאי חתך

ביאנקה אשל גרשוני

[דיוקן עצמי, הדפס לינוליאום, ללא שנה](#)

[בית, שמן על בד, 2006](#)

[ארם גרשוני, ביאנקה, שמן על בד, 2007-2008](#)

אוסמו טוזוקה

[Animated Self Portraits, סרט אנימציה קצר, יפן 1989.](#)

סנדי שרמן

[ללא כותרת, תצלום, 1979](#)

[ללא כותרת, תצלום, 1981](#)

[ללא כותרת, תצלום, 2008](#)

זויה צ'רקסקי

[דיוקן עצמי, שמן על בד, 2011, 100x100 ס"מ](#)

[תצלום מתוך כתבה בעיתון "הארץ", 2011](#)

ניר הוד

[My Eyes are not the First to Cry, פסל שעווה, 1993](#)

[אני נשבע, צילום, 1995](#)

[דיוקן עצמי עם סיגריה, שמן על בד, 2012](#)

מאירה שמש

[ללא כותרת, שמן על בד, 1991-1992](#)

[שמש מאירה 95, שמן על בד, 1995](#)

מארק קווין

[עצמי, דם קפוא, 1991, דם של האמן, פלדת אלחלד, פרספקס וציווד הקפאה, 63x63x208 ס"מ](#)

[עצמי, דם קפוא, 2001](#)

[עצמי, דם קפוא, 2011, דם של האמן, פלדת אלחלד, פרספקס וציווד הקפאה, 63x63x208 ס"מ](#)

נושא חתך: הוצא מהקשרו

העולם העתיק

[הספינקס הגדול בגיזה, אבן, 2530 לפנה"ס](#)

[למסו \(פר בעל ראש אדם\), אבן, 710 לפנה"ס](#)

דוגמאות לנושאי חתך

התקופה הקלאסית

[ניקה מסאמותראקי, שיש, המאה השנייה לפנה"ס](#)

[הקנטאור בציפורי, פסיפס, המאה החמישית לספירה](#)

העולם החדש

[ג'וזפה ארצ'ימבולדו, רודולף השני כזיקית, שמן על פנל, 1590 \(לערך\)](#)

[ג'וזפה ארצ'ימבולדו, אוויר, שמן על פנל, 1566 \(לערך\)](#)

[ג'וזפה ארצ'ימבולדו, אדמה, שמן על פנל, 1566 \(לערך\)](#)

[ג'וזפה ארצ'ימבולדו, אש, שמן על פנל, 1566 \(לערך\)](#)

[ג'וזפה ארצ'ימבולדו, מים, שמן על פנל, 1566 \(לערך\)](#)

[מתיאס גרינוולד, פיתוייו של אנטוניוס הקדוש, שמן על פנל, מזבח אייזנהיים, 1515](#)

[הירונימוס בוש, גן התענוגות הארציים, שמן על פנל, 1510-1505](#)

העידן המודרני

[ברניני, אפולו ודפנה, שיש, 1624-1622](#)

[גויה, תרדמת התבונה מולידה מפלצות, תחריט ואקוויטנטה, 1798-1797](#)

[אנטואן לואי בארי, תזאוס והמינטאור, ברונזה, 1840 \(לערך\)](#)

[גוגן, החזון לאחר הדרשה, שמן על בד, 1888](#)

[אודילון רדון, ציקלופ, שמן על פנל, 1900-1895 \(לערך\)](#)

[מארק שאגאל, אני והכפר, שמן על בד, 1911](#)

[מאן ריי, מתנה, רדי מייד מטופל, 1921](#)

[מרט אופנהיים, ארוחת בוקר בפרווה, רדי מייד מטופל, 1936](#)

[איילין אגר, אלזה שיאפרלי \(Eileen Agar, Elsa Schiaparelli\), כובע עם כפפות, רדי מייד, 1936](#)

[אלזה סקיאפרלי וסלבדור דאלי, כובע נעל, 1937](#)

[דורותיאה טאנינג, מוזיקת לילה זעירה, שמן על בד, 1943](#)

[צ'אק ג'ונס, Duck Amuck, סרט אנימציה קצר, ארה"ב 1953.](#)

[רוברט ראושנברג, מונוגרם, מיצב, 1959](#)

[רוי ליכטנשטיין, נערה טובעת, שמן וצבע פולימר סינתטי על בד, 1963, 169.5X171.6 ס"מ](#)

[בידוד האובייקט מתפקידו ומהקשרו](#)

[מרסל דושאן, המזרקה, רדי מייד, 1917](#)

[מרסל דושאן, מתקן לייבוש בקבוקים, רדי מייד, 1914](#)

[רנה מגריט, בגידת הדימויים \(זו אינה מקטרת\), 1929, שמן על בד](#)

דוגמאות לנושאי חתך

- [ג'ספר ג'ונס, ברונזה צבועה, ברונזה, 1960](#)
- [ג'וזף קוסוט', כיסאות אחד ושלוש, רדי מייד וצילום, 1965](#)
- [פאולין בוטי, מוניקה ויטי עם לב, שמן על בד, 1963](#)
- [קלאס אולדנבורג, אטב כביסה, פלדת קורטן, 1976](#)
- [נחום טבת, פינה, כיסאות ועץ לבוד, 1973-1974](#)
- [אפרת נתן, דגל, תצלום מתוך מיצג, 1974](#)
- [מיכאל סגן כהן, הנני, הדפס ואקריליק על נייר, 1978](#)
- [רון ארד, כיסא רובר, 1981, 91.4X61X80 ס"מ](#)
- [אטורה סוסטאס, מיטת "זירת אגרוף" עם תצלום קבוצתי של חברי "ממפיס", 1981](#)
- [אוסמו טזוקה, Broken Down Film, סרט אנימציה קצר, יפן 1985.](#)
- [קטרינה פריש, פיל, אלומיניום, 1987](#)
- [שרי לוי, מזרקה \(בעקבות דושאן 1\), ברונזה, 1991](#)
- [שרי לוי, שתי נעליים, נעלי ילדים איטלקיות מעור חום, 1992](#)
- [פרנק גהרי, בניין המשקפת, לוס אנג'לס, 2001.](#)
- [סער פלג, סטודיו לעיצוב פלג, 2004 והלאה.](#)
- [מיי ובעז קאהן, סטודיו קאהן, 2009 והלאה.](#)
- [קטרינה פריש, תמנון, אלומיניום, 2010](#)
- [ג'ף קונס, פלי דה, אלומיניום מצופה פוליכרום, 1994-2014](#)
- [ג'ני הולצר, זרמי אור, 28 שלטי נורות לד בצבעי כחול, ירוק ואדום, 2013](#)
- [אי ויי ויי, תערוכת ללא מעצורים, המוזיאון לעיצוב חולון, 2014.](#)
- [חיימה חיון, תערוכת פנטסטיקו, המוזיאון לעיצוב בחולון, 2015.](#)
- שימוש שונה וייחודי בחפץ או בדימוי מוכר:**
מונה ליזה
- [לאונרדו דה וינצ'י, מונה ליזה, שמן על לוח עץ, 1503-1506](#)
- [מרסל דושאן, L.H.O.O.Q, רפרודוקציה מטופלת, 1919](#)
- [אנדי וורהול, שתי מונה ליזה מוזהבות, אקריליק והדפס רשת על בד, 1980](#)
- דגל הדיו (כיבוש אילת)
- [מיכה פרי, דגל הדיו, תצלום, 1949](#)
- [עדי נס, ללא כותרת, תצלום, 1998](#)

דוגמאות לנושאי חתך

[יוסי למל, כרזה ליובל ה-50 לישראל, 1998](#)

השור השחוט

[רמברנדט, השור השחוט, שמן על פנל, 1655](#)

[חיים סוטין, בשר בקר, שמן על בד, 1924](#)

[מיכל שמיר, שור, מסטיק על ברזל ויין, 2004](#)

נהלל

[תצלום אוויר](#)

[דגם מושב נהלל, מיני ישראל, 2003](#)

[גל ויינשטיין, נהלל, עץ לבוד ושטיחים, 2009-2010](#)

הסעודה האחרונה

[לאונרדו דה וינצ'י, הסעודה האחרונה, פרסקו ושמן על קיר, 1495-1498](#)

[אנדי וורהול, הסעודה האחרונה, אקריליק והדפס רשת על בד, 1986](#)

[עדי נס, ללא כותרת, תצלום, 1999](#)

נושא חתך: האחר הוא אני? ייצוגים של קבוצות שוליים בתרבות החזותית

גוסטב קורבה

[מסתתי האבנים, שמן על בד, 1849](#)

[מנפות החיטה, שמן על בד, 1854](#)

אונורה דומייה

[הטבח ברחוב טרנסנון, ליתוגרפיה, 1834](#)

[נוסעי המחלקה השלישית, שמן על בד, 1862](#)

[התקוממות, שמן על בד, 1860](#)

ז'אן פרנסואה מילה

[המלקטות, שמן על בד, 1857](#)

[מנסרי העץ, שמן על בד, 1848](#)

פבלו פיקאסו

[אישה עם זרועות שלובות, שמן על בד, 1901](#)

[ארוחת העיוור, שמן על בד, 1903](#)

דורותיאה לנג

[אם נוודית, תצלום, 1936](#)

דוגמאות לנושאי חתך

[משפחת פליטים מאוקלהומה, תצלום, 1936](#)

[ילדים אמריקנים ממוצא יפני נשבעים אמונים, תצלום, 1942](#)

רות שלוס

[הפגנה, דיו מדולל על נייר, 1949](#)

[פועל ממתין, שמן על בד, 1956](#)

[שכונת מחלול, שמן על בד, 1956](#)

תמר גטר

[מכתב לבויס, תצלום וטקסט על נייר, 1974](#)

עאסם אבו שקרה

[צבר, שמן על בד, 1988](#)

ארט ספיגלמן

[מאוס: סיפורו של ניצול, 1980 – 1991.](#)

מאיר גל

[חמורו המעופף של המשיח, מיצב, 1991-1994](#)

יוסי למל

[שני צדדים לשלום, כרזה, 1996](#)

[אמנסטי הבין-לאומי, כרזה, 1997](#)

ראלף גוינגס

[Sabrett, שמן על בד, 2002](#)

[Sabrett II, שמן על בד, 2002](#)

מאיר פיצ'חדזה

[ללא כותרת, שמן על בד, 2002](#)

אסד עזי

[אבא שלי חייל, שמן על בד, 2009, 160x105 ס"מ](#)

[פורטרט עצמי, פחם על נייר, 2011](#)

[אם ובן, שמן על בד, 2008](#)

חווה ראוכר

[שלוש דמויות, אלומיניום ושמן, 2011](#)

עפרה צימבליסטה

[הולכים, יציקת ברונזה, 2006](#)

דוגמאות לנושאי חתך

עדי נס

[ללא כותרת \(נמרוד\), תצלום, 2000](#)

[ללא כותרת \(הגר\), תצלום, 2005](#)

[ללא כותרת \(רות ונעמי\), תצלום, 2006](#)

ויל אייזנר

[המזימה - הסיפור הסודי של הפרוטוקולים של זקני ציון, הוצאת כנרת זמורה ביתן 2007.](#)

אדם גרשוני

[לחם ומים, שמן על בד, 2005](#)

[איש בחולצה כחולה, שמן על עץ, 2012](#)

זויה צ'רקסקי

[קורבנות חדשים, אקריליק על בד, 2016](#)

[עבודה ראשונה בישראל, אקריליק וטושים על בד, 2010](#)

[השפלה בבית הספר, אקריליק וטושים על בד, 2011](#)

מרג'אן סטראפי

[פרספוליס 2 - סיפורו של המסע הביתה, הוצאת אחוזת בית 2009.](#)

אמירה זיאן

[ללא כותרת, צילום, 2016, 50X75 ס"מ](#)

[ללא כותרת, צילום, 2017](#)

נושא חתך: דמות הרשע

[החיה העולה מן הים, כתב יד אפוקליפסת במברג, המאה ה-11](#)

[השטן, קודקס אלטוננסיס, פוליו 48r, המאה ה-14](#)

[הירונימוס בוש, יום הדין האחרון, טריפטך, 1482-1516, שמן על פנל, 247x163.7 ס"מ](#)

[פיטר ברויגל האב, ניצחון המוות, שמן על עץ, 1562, 117x162 ס"מ](#)

[פרנסיסקו דה גויה, לא תברחי, קפריזה מס' 72, תחריט ואקוטינטה, 1797](#)

[ז'אק דה פלנסי, אשמדאי, איור מתוך מילון התופת, 1818](#)

[פרנסיסקו דה גויה, סטורן טורף את בניו, שמן על קיר, 1820-1823, 83x146 ס"מ](#)

[אונורה דומייה, לואי פיליפ כגרגנטואה, ליתוגרפיה, 1831](#)

דוגמאות לנושאי חתך

- [מונק, הערפד וו, 1895, ליתוגרפיה וחיתוך עץ, 55.3x38.4 ס"מ](#)
- [ארנולד בוקלין, מגפה, טמפרה על עץ, 1898, 149.5x104.5 ס"מ](#)
- [אודילון רדון, הקיקלופים, שמן על בד, 1900-1895, 52.7x65.8 ס"מ](#)
- [רנה מגריט, תענוג, שמן על בד, 1927, 74x97 ס"מ](#)
- [סלבדור דאלי, מבנה רך עם שעועית אפוייה, שמן על בד, 1936, 110x84 ס"מ](#)
- [ג'ון הרטפילד, אל תפחד, הוא צמחוני, פוטומונטאז', 1936](#)
- [ביל פינגר, בוב קיין וג'רי רובינסון, הג'וקר, 1940](#)
- [פרנסיס בייקון, חמה, שמן על לוח, 1944, 74x94 ס"מ](#)
- [סטיב ג'ול, עטיפת האלבום "נולד שוב" של להקת Black Sabbath, צילום מעובד, 1983](#)
- [דרק ריגס, אדי, עטיפת האלבום "Killers" של להקת Iron Maiden, 1981](#)
- [ג'ראלד סקרפה, דמות המורה מתוך הסרט "פינק פלויד - החומה", בבימויו של אלן פארקר, 1982](#)
- [ג'ון לנדיס, מייקל ג'קסון כזומבי, מתוך הווידאו קליפ "Thriller" \("מותחן"\), 1983](#)
- [אלן מור ובראין בולנד, The Killing Joke, 1988](#)
- [ג'פאר, מתוך הסרט "אלאדין", אולפני דיסני, 1992](#)
- [פרנסיס פורד קופולה, גארי אולדמן בתפקיד דרקולה, 1992](#)
- [בנקסי, אל תשכח לאכול ארוחת צהריים, גרפיטי, בריסטול, אנגליה](#)
- [מאוריצייו קטלן, הוא, פסל שעווה, 2001](#)
- [פול מק'ארתי, בונקר בקומת המרתף, מיצג ומיצב וידיאו, 2003](#)
- [מאוריצייו קטלן, אווה מריה, פסל שעווה, 2007](#)
- [קארה ווקר, חלל לבן, גרפיט ופסטל על נייר, 2010, 172.7x182.9](#)
- [לורד וולדמורט - הארי פוטר](#)

א.2. יסודות השפה החזותית (70 ש"ש)**מטרת-על**

להבנות לתלמיד את רכיבי השפה החזותית ולהקנות לו כלים לקריאה מושכלת וביקורתית של ייצוג חזותי.

מבוא ורציונל

השפה החזותית המערבית מורכבת ממערכת של כלים שהתפתחה לאורך ההיסטוריה. כלים אלו משמשים הן את היוצרים בתהליך היצירה והן את הצופים בתהליך הפענוח. מטרתו של פרק זה היא להבנות אצל התלמיד ולהקנות לו את הכלים הבסיסיים הדרושים לו, הן לצורכי התבוננות וקריאה מושכלת וביקורתית ביצירות חזותיות, והן לצורך יצירה עצמאית בסדנה. בפרק זה מומלץ לשלב בין הלמידה התיאורטית ובין ההתנסות המעשית.

מוקדי הוראה

- תיאור תמונה
- ניתוח המרכיבים החזותיים
- יחסו של הייצוג החזותי לממשות

מושגי יסוד

תיאור תמונה, מרכיבים חזותיים: מיחבר (קומפוזיציה), תפיסת חלל, צבע, אור, קו, צורה, יחס לממשות

המלצות לדרכי הוראה

- תרגילים בכתב ובעל-פה בשיטת VTS
- ניסוח דף שאלות מנחות ובניית מצגת לאפיון המרכיבים החזותיים
- לימוד מקביל של מרכיבים חזותיים בשיעור ובסדנה

א.2.1. תיאור תמונה

התיאור הוא השלב הראשוני בכל ניתוח של יצירה חזותית, כלי המסייע לצופה להבחין בפרטים רבים ולעמוד על משמעויותיהם. ברוב המקרים, הבנת התמונה תשתנה לחלוטין לאחר תיאור מדוקדק שלה. בתחילת התיאור, על התלמיד לזהות את הצורות המוצגות ביצירה ואת אופן ארגונן, בשלב זה עדיין בלי ניסיון להבין משמעויות. התיאור יתחיל ממשפט כללי המציג את הנראה בתמונה. לאחר מכן יתאר התלמיד את הייצוגים המרכזיים בתמונה – הדמויות או החפצים המרכזיים – הגדולים ביותר ואלו הנתפסים בעיניו כצופה חשובים ביותר. תיאורם יכול משפט פותח, המגדיר את החפץ או הדמות, ולאחר מכן כמה משפטים המגדירים את מעשיו או מיקומו בתמונה.

בהמשך יעבור התלמיד לתיאור דמויות או חפצים משניים. גם כאן, עליו להתחיל בתיאור מגדיר וכללי ולהמשיך בתיאור המצב או הפעולה. בשלב זה, יתואר גם היחס בין הדמויות והחפצים המשניים ובין הדמות או החפץ המרכזי.

לסיכום על התלמיד לתאר בכמה משפטים כלליים את הרקע, הזמן ומקום התרחשות הסצנה המתוארת בתמונה.

המלצות לדרכי הוראה

מומלץ לבחור ייצוגים מסוף המאה ה-20 – תחילת המאה ה-21, וממבחר טכניקות וסוגי מדיה, כגון ציור, צילום, וידיאו-ארט, עבודות מחשב ואפליקציות. דרכי ההוראה המומלצות הן: תרגול בכתב, VTS וציור מתיאור.

א.2.2. ניתוח המרכיבים החזותיים ביצירה

המרכיבים החזותיים הם אבני היסוד של השפה החזותית. מיומנויות התיאור, הניתוח וההבנה של מרכיבים אלו מקנות לצופה יכולת העמקה והתבוננות ביקורתית בתמונה שלפניו, לצד העשרה ניכרת של תובנותיו לגבי המסרים והרעיונות המועברים באמצעות אותם מרכיבים ביצירה.

חלק זה מתמקד בשישה מרכיבים חזותיים:

1. מיחבר (קומפוזיציה)
2. תפיסת חלל
3. צבע
4. אור
5. קו
6. צורה

הדין סביב כל מרכיב בנוי משלושה שלבים עיקריים:

- א. הבנת המרכיב וזיהויו בכל יצירה.
- ב. פיתוח יכולת כתיבה ודין על-אודות המרכיב.
- ג. הבנת הקשר בין המרכיב ביצירה ובין המשמעויות הנובעות ממנו.

המלצות לדרכי הוראה

ניתוח בכתב, VTS, שימוש בשאלות מנחות, תרגילים מעשיים, כגון צילום וציור. מומלץ לשלב את הלמידה העיונית עם הלמידה בסדנה.

דוגמאות לניתוח

רשימת היצירות שלהלן מציגה דוגמאות בלבד. היצירות שיוצגו בפני התלמידים בחלק זה נתונות לשיקול דעתו של המורה ולבחירתו מכל תקופה ומכל מדיה של תקשורת חזותית: אמנות, צילום, כרזות, קומיקס, אנימציה, עבודות דיגיטליות, שטרות כסף, בולים ועוד.

טבלה א.2.2. ניתוח המרכיבים החזותיים ביצירה

דוגמאות לייצוגים	דגשים להוראה	נושא
נורית דוד, אוולין, אקריליק על עץ לבוד, 1993. 154.5x203 ס"מ עדי נס, ללא כותרת (הסעודה האחרונה), תצלום, 1999. 148x90.15 ס"מ כריסטופר תומס, בניין פלטרוון, תצלום, 2001	מאוזנת	מיחבר (קומפוזיציה): ארגון הצורות על גבי המשטח
מיכאל גרוס, דמות (אב האמן), שמן על בד, 1963. 200x136 ס"מ היינריך קוהן, פיקניק על גבעה, תצלום, 1912-1915. הרברט באייר, פרסומת לחברת תרופות "אדריאנול", 1935	לא-מאוזנת	

דוגמאות לייצוגים	דגשים להוראה	נושא
ז'אק לואי דויד, שבועת ההוראטים, שמן על בד, 1784, 428x331 ס"מ גארי וינוגרנד, ללא כותרת, צילום, 1960 לערך.	פירמידלית	
מעצב לא ידוע, סמליל חברת ג'נרל אלקטריק, 1890 אנרי מאטיס, הריקוד, שמן על בד, 1910, 260x391 ס"מ אלברט רנגר פאטש, נחש, תצלום, 1927, 23.1x16.9 ס"מ מיכל רובנר, צלחת תרבית, פרט מתוך "אזור הנתונים", 2003, צלחת פטרי והקרנת וידיאו, קוטר 165 ס"מ מיכל רובנר, וידיאו של התערוכה "אזור הנתונים", הביאנלה בוונציה, 2003	מעגלית	
יוחנן סימון, כרזת 25 שנים להסתדרות, 1945 האחים שמיר, כרזת יריד המזרח, הדפס אבן, 1934, 104x74 ס"מ פול סטרנד, וול סטריט, ניו יורק, תצלום, 1915	אלכסונית	
סנדי סקוגלונד, חתולים רדיואקטיביים, צילום מעובד, 1980, 82.5x64.7 ס"מ לסטר בייל, כרזה למשרד החקלאות והחשמל האמריקני, 1937	עמוסה/מרווחת	
ג'יאקומו באלה, דינאמיזם של כלבלב ברצועה, שמן על בד, 1912, 110x90.8 ס"מ ז'אק-אנרי לרטיג, מכונת מרוץ, תצלום, 1912	פתוחה	
דוד רובינגר, טקס חתימת הסכם השלום עם מצרים, תצלום עיתונות, 26 במרס 1979 הרברט לאופין, הפסקה - שתו קוקה קולה, כרזת פרסומת, 1953	סגורה	
דגנית ברסט, המזימה של הטבע, שמן על בד, 1989, 275x191 ס"מ אנדראס גורסקי, נה טראנג, תצלום, 2004, 207x295.5 ס"מ ג'קסון פולוק, ציור קיר, שמן על בד, 1943, 274x605 ס"מ	פרושה (All-over)	

דוגמאות לייצוגים	דגשים להוראה	נושא
נטליה גונצ'רובה, רוכב אופניים, שמן על בד, 1913, 105x78 ס"מ רוברט דמאשי, עבודת מצלמה V, תצלום, 1904, 15.9x11.5 ס"מ הנס רודי ארדט, כרזת פרסום לחברת "אופל", 1911	מושגית	תפיסת החלל: אשליה של תלת-ממד
גרהרד ריכטר, ויסנטל, שמן על בד, 1985, 90.17x90.17 ס"מ הלמוט קרון, "חשוב קטן", כרזת פרסום לחברת "פולקסווגן", 1959	אופטית	
אדוארד הופר, תחנת הדלק, שמן על בד, 1940, 101.6x66 ס"מ מייקל קנה, מחווה ל-HCB, מתווה 2, בריטני, צרפת, תצלום, 1993	עמוקה	
קלד הלמר פטרסן, גולף, תצלום, 1948, 41x51 ס"מ פול גוגן, החזון שלאחר הדרשה, שמן על בד, 1888, 92x73 ס"מ קאזומאסה נאג'איי, כרזת פרסום לבירה "אסאי-סטינו", 1964	רדודה	
ניקלאוס סטוקלין, כרזת פרסומת לחברת התרופות "גאבה", 1927 ברידג'יט ריילי, RA2, הדפס משי על נייר, 1981, 94.5x108 ס"מ קית' הרינג, פופ-שופ III, הדפס משי, 1989, 42x34 ס"מ	שטוחה	
קלוד מונה, ערמות שחת בחורף, שמן על בד, 1890-1891, 120x60 ס"מ אלפרד שטיגליץ, הסטייה, תצלום, 1907 קרלו ויורלי, כרזת פרסומת לחלב "אובומלטין", 1950	הסתרות / הבדלי גודל / הבדלי גובה	
לאונרדו דה וינצ'י, הסעודה האחרונה, פרסקו ושמן, 1494, 880x460 ס"מ סטנלי קובריק, תצלום מתוך הסרט "הניצוץ", 1980 סרטון המציג את האפקט המתקבל באמצעות שימוש בפרספקטיבה מדעית בסרטיו של סטנלי קובריק וינסנט ואן גוך, החדר של ואן גוך בארל, שמן על בד, 1889, 90x72 ס"מ	פרספקטיבה חד-מגוזית (מדעית)	

דוגמאות לייצוגים	דגשים להוראה	נושא
סרטון הדרכה - כיצד לצייר פרספקטיבה חד-מגוזית יאן ואן אייק, נישואי הזוג ארנולפיני, שמן על פנל, 1434. 59.5x82 ס"מ ג'ודי שיקגו, מסיבת ארוחת ערב, טכניקה מעורבת, 1979 1,463x1,463 ס"מ כריסטופר תומס, בניין פלטירון, תצלום, 2001 סרטון הדרכה - כיצד לצייר פרספקטיבה בעלת שתי נקודות מגוז	פרספקטיבה רב-מגוזית (אמפירית)	
ג'וזף קודלקה, פארק Sceaux, צרפת, תצלום, 1987 קספר דויד פרידריך, הנזיר מול הים, שמן על בד, 1808-1810 110x171.5 ס"מ	פרספקטיבה אווירית (אטמוספירית)	
פיטר בלייק, עטיפת האלבום "Sgt. Pepper's Lonely Hearts Club Band" להקת הביטלס, 1967 מאטיס, החלון הפתוח בקולויר, שמן על בד, 1905. 46x55 ס"מ	פרספקטיבה צבעונית	
ראלף גוינגס, שוקולד מעל, שמן על בד, 2009. 25.4x20.3 ס"מ צ'אק קלוז, סוזאן, שמן על בד, 1972, 252x227 ס"מ	צבעוניות קרובה למציאות	צבע: סוגי צבעוניות והנחת הצבע
פול גוגן, ישו הצהוב, שמן על בד, 1889, 73.4x91.1 ס"מ אנדי וורהול, דבי הארי, הדפס רשת, 1980	צבעוניות רחוקה מן המציאות (סוגסטיבית)	
אולפני דיסני, איור לסרט "שלגיה ושבעת הגמדים", 1973 ווקר אוונס, פרסומת בצד הדרך למסעדה בתחנת דלק בדסטין, פלורידה, תצלום, 1974 אנדרה דרן, גשר וסטמינסטר, שמן על בד, 1906	צבעוניות מקומית (לוקאלית)	
ויליאם טרנר, ספינה נטרפת בסופת שלגים, שמן על בד, 1842 91.5x122 ס"מ תומס ראף, jpegbo02, 2004, 243x188 ס"מ דיאנה לקרוסייר, אווירת חורף, תצלום, 2013	צבעוניות לא-מקומית (אטמוספירית)	
קלוד מונה, התרשמות, זריחה, שמן על בד, -1872 68x48 ס"מ, 1873 אלנה סראנו, יום לוחמי הגרילה האמיצים, כרזה, 1968	צבעים משלימים	

דוגמאות לייצוגים	דגשים להוראה	נושא
הרולד אדגרטון, ירייה דרך תפוח, תצלום, 1964 ג'ים ברנדנבורג, זאב ארקטי, תצלום, 1986 מרטין וודטלי, כרזה לפסטיבל VideoEX, 2010	צבעים קרים	
אוגוסט הרבין, אוויר, אש, שמן על בד, 1944 ניר הוד, החיילות, טריפטיכון, הדפסה דיגיטלית וצבעי שמן על בד, 1993, 136x100 (כל יחידה)	צבעים חמים	
סלבדור דאלי, שינה, שמן על בד, 1937 ארמנדו טסטה, כרזת פרסומת לוורמוט "נקודה וחצי", 1960	גיוון המייצר תלת-ממד	
רוב ג'נוף, סמליל חברת "אפל", 1978 חואן מירו, אדם מיידה אבן על ציפור, 1926	אחידות היוצרת השטחה	
משה קופפרמן, ציור 0034, שמן על בד, 1985 250x162 ס"מ יאן לניקה, כרזה לאופרה ווצק של ברג, 1964 דמון וינטר, בזמן שהפלוגה השנייה פילסה את דרכה החוצה מנר-אי-סופי הם נתקלו באש, תצלום, 2010	מונוכרום	
מנשה קדישמן, עקדת יצחק, שמן על בד, 1984 210x280 ס"מ מילטון גלזר, כרזה למכונת כתיבה "אוליבטי", 1969	פוליכרום	
אסתר שניידר, הבשורה לפי פרה אנג'ליקו, אקריליק ושמן על בד, 2012, 90x180 ס"מ ארנסט האס, מלחמת שוורים, תצלום, 1956 הילה לביב, לרוץ במקום, קולאז', 2013, 35x25 ס"מ וינסנט ואן גוך, שדה חיטה הנשקף מהחלון האחורי של בית החולים סנט פול וקוצר, 1889, שמן על בד ז'אן אוגוסט דומיניק אנגר, דיוקן האמן בגיל 24, שמן על בד, 1804, 64x77 ס"מ	הנחת הצבע: חלקה, גסה, עבה, דקה אטומה, שקופה	
וינסנט ואן גוך, הזורע, שמן על בד, 1888, 32x38 ס"מ עפרי כנעני, Blue Print 41, הדפס שמש, 2012, 38x28 ס"מ וולטר הרדג, כרזה עבור משרד התיירות בשווייץ, פוטומונטאז' ואייר-בראש, 1934	אור פנימי	אור: השפעות אור וצל על הייצוג החזותי

דוגמאות לייצוגים	דגשים להוראה	נושא
גבריאל כהן, מסביב לעולם ב-92 ימים, שמן על בד, טריפטיכון, 1976, 300x170 ס"מ ויליאם וגמן, מטייל, תצלום, 1990	אור חיצוני	
מאשה רובין, טלמאחוס, דיוקן, תצלום, 2011, 50x50 ס"מ הרבט מאטר, כל הדרכים מובילות לשווייץ, כרזה, 1935	אור טבעי	
אלונה רודה, דוגי, מתוך סדרת Safe and Sound, הדפסה על פרספקס, אלומיניום, לדים, 2015, 8x70x50 ס"מ קוישי סאטו, כרזה לחברת IdcN, 1996	אור מלאכותי	
אסיה לוקין, ירושלים המזרחית, שמן על בד, 2011, 86x115 ס"מ סבסטיו סלגאדו, מחפשי הזהב, סיירה פלדה, ברזיל, תצלום, 1986	אור מפוזר	
ג'ר מוריס, חכו! ספרו עד 15 לאט לפני שתצאו מהחשכה, כרזה, 1939 היולי ליברמן, Blended Hypertext, יציקת זכוכית, 2005, 27x29 ס"מ שפרד פיירי, ברק אובאמה - כרזת תקווה, הדפס רשת, 2008	אור ממוקד	
מעין שטראוס, ורוד, מתוך סדרת "משא", הדפסת צבע דיגיטלית ממוסגרת, 2011, 4x40x60 ס"מ ג'ניפר אבסירה, בתוך הריקנות, תצלום, 2013, 30x21 ס"מ אנרי קרטייה ברסון, מקום באירופה, תצלום, 1932	אור חלש	
ג'ף ואל, מאבק הפינוי, תצלום, 1988, 434x249 ס"מ מרטין פאר, טורקי, קלקאן, תצלום, 1994	אור חזק	
צ'ארלס שילר, מפעל על הנהר, שמן ועיפרון על בד, 1932, 61.8x51.8 ס"מ	קו ממשי	קו: סוגי קווים ומשמעותם
פיטר האליי, V, אקריליק וצבע חול על בד, 1991, 241.3x236.22 ס"מ	קו דמיוני	

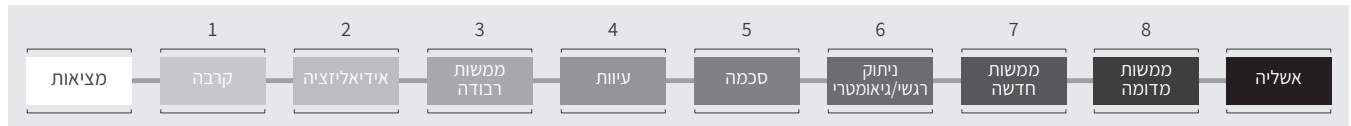
דוגמאות לייצוגים	דגשים להוראה	נושא
אמיל ברנארד, שוק בבריטני, שמן על בד, 1888, 92x72 ס"מ אוסקר קוקושקה, כרזה לתערוכת אמנות ועיצוב במינכן, 1908	קו תוחם (קונטור)	
פייט מונדריאן, קומפוזיציה באדום, צהוב וכחול, שמן על בד, 1921 מייקל קנה, עשרים מוטות, קוהוקו, הונשו, יפן, תצלום, 2003	קווים ישרים	
זולטן קלוגר, פועלים חוזרים מיום עבודה בשדות עמק חפר, תצלום, 1938 קסאנדרה, כרזה לרכבת אקספרס בבליגיה, 1927	קווים אלכסוניים	
ברייס מארדן, הר קר, שמן על בד, 1988-1991, 144x108 ס"מ הנרי ואן דה ולדה, כרזה לחברת המזון Tropon, ליתוגרפיה, 1898, 21x32.4 ס"מ פיליפ גי, השתקפויות באדום, תצלום, 2010	קווים מעוגלים	
ארמין הופמן, כרזה לתיאטרון סטאדט, 1955-1967 אנרי מאטיס, מתווה הכנה לחדוות החיים, שמן על בד, 1905, 54.61x45.72 ס"מ	קווים שבורים	
גיל מרקו שני, ללא כותרת, אקריליק ומדגש על בד, 2006-2007, 203x310 ס"מ וינדהאם לואיס, עטיפת המגזין Blast, יולי 1915	צורה חיובית / שלילית	
מארק שאגאל, אני והכפר, שמן על בד, 1911, 192.1x151.4 ס"מ אדורד מונק, הצעקה, שמן ופסטל על קרטון, 1893, 91x74 ס"מ טומי אונגרר, כוח שחור/כוח לבן, כרזה, 1967 תומס הוק, הימורים, תצלום, סדרת לאס וגאס, 2010	צורה מעוותת	
אל ליסיצקי, פרסומת לדיו של חברת "פליקן", 1924 אולה אסקל, סמליל חברת המזון "מזטי", 1957 תומס הוק, עשרה אחוזים מלאים, תצלום, 2010	צורה מופשטת	

רברט הארדמאייר, כרזה לשירות כביסה, ליתוגרפיה, 1905 פרידה קאלו, שורשים, שמן על מתכת, 1943, 49.9x30.5 ס"מ סנדי סקוגלונד, היברידיות טרייה, צילום מיצב, 2008 ג'ורג' דאנינג, הכפפה האיומה, מתוך הסרט "צוללת צהובה", 1968	צורה היברידית	
אדוארד וסטון, פלפל מספר 30, תצלום, 1930 חואן מירו, נוף קאטאלוני, שמן על בד, 1923-1924, 100.3x64.8 ס"מ	צורה ביומורפית	

א.3.2. יחסו של הייצוג החזותי לממשות

חלק זה דן במבע הסגנוני של היוצר, כשהוא למעשה בוחר את אופן התייחסותו למציאות הנראית בטווח שבין קרבה מרבית אליה ובין ריחוק עד כדי ניתוק מהממשות. בבואנו לבדוק יחס זה, נשאל עד כמה היצירה שאנו מביטים בה דומה במרכיביה החזותיים לממשות המוכרת לנו.

חשוב לזכור, כי היצירה החזותית לעולם אינה הממשות עצמה. לפיכך, את יחסה של כל יצירה חזותית לממשות אפשר למקם על ציר ייחוס דמיוני שבקצהו האחד ניצבת המציאות המוחלטת, הממשות, ובקצהו האחר – האשליה המוחלטת:

כל יצירה חזותית מתקיימת על ציר זה, ומידת קרבתה אל קצהו האחד או אל משנהו היא המגדירה את יחסה לממשות. כך לדוגמה, יצירה שצורתה מחקות את הממשות הנראית תמוקם בקרבה גבוהה יותר בצורתה אל קצהו המציאותי של הציר, ואילו יצירה מופשטת, או כזו המתארת ממשות דמיונית, תמוקם בקרבת קצהו האשלייתי של הציר.

על פי ציר זה אפשר להגדיר את היחס של היצירה החזותית המודרנית למציאות על פי שמונה תבחינים:

- 1. קרבה לממשות:** יצירות הנראות דומות ככל האפשר למציאות הנראית.
- 2. אידיאליזציה של הממשות:** יצירות המציגות עולם אידיאלי, "גדול מהחיים"; האובייקטים המצויירים והתכנים מציגים אידיאל רצוי של המציאות.
- 3. ממשות רבודה:** יצירות שבאמצעים דיגיטליים מטעינות על גבי המציאות הנראית רבדים נוספים של מידע חזותי או טקסטואלי.
- 4. עיוות של הממשות:** יצירות שצורתיהן מתבססות על המציאות הנראית, אך מתוך עיוותה, לרוב לצורכי הבעה רגשית. העיוותים באים לידי ביטוי, לדוגמה, באמצעות צבעוניות מוגזמת ושגויה, הארכה או קיצור של צורות ושינוי יחסי גודל.
- 5. סכמה של הממשות:** יצירות שצורתיהן מתבססות על המציאות הנראית, אך הן יוצרות סכמות גיאומטריות שאינן מתארות את המציאות אלא מסמנות אותה.
- 6. ניתוק מן הממשות:** יצירות שצורתיהן אינן מתבססות על המציאות הנראית אלא על עולם דימויים פנימי ואישי של היוצר. קטגוריה זו נחלקת לשני סוגי ניתוק מקובלים:
 - א. הפשטה גיאומטרית:** יצירות המתבססות על צורות גיאומטריות ועל צבעים משוללי זיקה למציאות הנראית.
 - ב. הפשטה רגשית:** יצירות המתבססות על תנועת יד ומשיחות צבעים שאינן קשורות למציאות הנראית.
- 7. ממשות חדשה:** יצירות המתארות מציאות דמיונית המשתמשת בייצוגים מהמציאות, אך מחברת אותם באופנים חדשים ובלתי מציאותיים.
- 8. ממשות מדומה:** יצירות המתארות, לרוב באמצעים דיגיטליים, מציאות דמיונית שאינה מתבססת על המציאות הנראית אלא על עולם הדמיון והפנטזיה של היוצר.

דוגמאות לניתוח

רשימת היצירות שלהלן מציגה דוגמאות בלבד. היצירות שיוצגו בפני התלמידים בחלק זה נתונות לשיקול דעתו של המורה ולבחירתו מכל תקופה ומכל מדיה של תקשורת חזותית: אמנות, צילום, כרזות, קומיקס, אנימציה, עבודות דיגיטליות, שטרות כסף, בולים ועוד.

טבלה א.3.2. יחסה של היצירה החזותית לממשות הנראית

דוגמאות לייצוגים	הגדרה	יחס לממשות
דמיאן לואב, וינסדור, שמן על בד פשתן, 2015, 121.92x121.92 ס"מ ראלף גוינגס, מחזיק מפיות כחול, ליתוגרפיה, 1980, 76.2x55.88 ס"מ אולפני דיסני, שיר הפתיחה מתוך מלך האריות, 1994 צלם אנונימי, עופר שותה חלב תנובה טרי, כרזת פרסומת של תנובה, שנות ה-60, מתוך אתר מוזיאון תנובה	יצירות המדמות ככל האפשר את הממשות הנראית.	קרבה לממשות
ז'אן אוגוסט דומיניק אנגר, נפוליאון על כס מלכותו, שמן על בד, 1806, 162x259 ס"מ בול סובייטי, פסל של ורה מוחינה, 1938, 3.7x2.6 ס"מ ניר הוד, My Eyes Are Not The First To Cry, מיצב צילום ויציקת שעווה, 1993 פרסומת לקוקה קולה Wow Tour, 2017	יצירות המציגות עולם אידיאלי ו"גדול מהחיים" – האובייקטים המצוירים והתכנים מציגים אידיאל רצוי של המציאות.	אידיאליזציה של הממשות
מאט מיילס, מציאות רבודה, הרצאה של TED, 2012, (כתוביות בעברית) סרטונים של חברת "נאנטיק", יצרנית משחק המציאות הרבודה Pokemon Go סקרלט רייבן, מס בולים, 2016, הדפס וטכנולוגיית מציאות רבודה, 68.5x68.5 ס"מ סרטון המציג את פרויקט "מוזיאון רחוב" של מוזיאון לונדון – שילוב צילומים היסטוריים באתרים שונים דוגמה 1, דוגמה 2	יצירות שבהן, באמצעים דיגיטליים, מטעינים את הממשות הנראית ברבדים נוספים של מידע חזותי או טקסטואלי.	ממשות רבודה
ואן גוך, ליל כוכבים, שמן על בד, 1889, 92.1x73.7 ס"מ מונק, הצעקה, שמן, טמפרה ופסטל על קרטון, 1893, 73.5x91 ס"מ מילטון גלזר, בוב דילן, כרזה, 1967, 78.74x55.88 ס"מ ריצ'ארד אבדון, ג'ון לנון, כרזה, 1967, 57.88x76.2 ס"מ ביאנקה אשל גרשוני, צב עם פרחים לבנים, ציור בתוכנת צייר (Microsoft Paint), 2008	יצירות שצורותיהן מתבססות על הממשות הנראית, אך הן מעוותות אותה, לרוב לצורכי הבעה רגשית, באמצעים כגון צבעוניות מוגזמת ובלתי מציאותית, לצד עיוות ביחסי הגודל, הארכת צורות, קיצורן או עיוותן.	עיוות של הממשות
פייט מונדריאן, עץ תפוחים פורח, שמן על בד, 1912, 100x70 ס"מ פבלו פיקאסו, שלושה מוזיקאים, שמן על בד, 1921, 222.9x200.7 ס"מ	יצירות שצורותיהן מתבססות על הממשות הנראית, אך הן אינן מתארות אותה אלא יוצרות סכמות גיאומטריות המסמנות אותה.	סכמה של הממשות

דוגמאות לייצוגים	הגדרה	יחס לממשות
ג'יימס פיטון, חלב – עמוד השדרה של בריטניה הצעירה, כרזה, 1942, 76.2x50.8 ס"מ מיכאל קטזורקיס, כרזה עבור משרד התיירות של יוון, 1963, 99.06x68.58 ס"מ אוסבלדו קאבנדולי, סרטוני מר קו, 1972-1984		
פייט מונדריאן, קומפוזיציה 2 באדום, כחול וצהוב, שמן על בד, 1930, 46 סמ"ר אירנה רייס פריירה, נסיגה אדומה, שמן על בד, 1946 ג'ין וידמר, כרזה לתערוכת "כלים" בפריז, 1972	יצירות המתבססות על צורות גיאומטריות ועל צבעים שאין כל קשר בינם ובין הממשות הנראית.	ניתוק מהממשות: מופשט גיאומטרי
ג'קסון פולוק, מספר 5, שמן על בד, 1948 ג'ואן מיטשל, ללא כותרת, שמן על בד, 1961 סייברן ורסטיג, ליצן, ציור באמצעות תכנות קוד מחשב, 2013	יצירות המתבססות על תנועת יד ומשיחות צבעים בלי קשר לממשות הנראית.	מופשט רגשי
סלבדור דאלי, פניה של מיי ווסט כדירה סוריאליסטית, שמן על בד, 1934-1935, 17.8x28.3 ס"מ קיי סייג', הצד העליון של השמים, שמן על בד, 1944 ארמנדו טסטה, כרזה לצמיגי פירלי, 1960 גטניו פאשה, ספת שקיעה בניו יורק, 1983	יצירות המציגות אובייקטים מעוותים, יחסים לא-מציאותיים בין אובייקטים או אובייקטים היברידיים.	ממשות חדשה
topgeek, סרטון המסביר מהי מציאות מדומה (עברית) מברשת תלת-ממדית וירטואלית של גוגל פיטר וויבל, עולם קובייה, מיצג מחשב אינטראקטיבי, 1993 יאיו קוסומה, אובססיה לנקודות, מיצב במדיה מעורבת, 2009 תומס הירשהורן, איש המערות, מיצב במדיה מעורבת, 2002	יצירות המתארות, לרוב באמצעים דיגיטליים, ממשות דמיונית שאינה מתבססת על המציאות הנראית אלא על עולם הדמיון והפנטזיה של היוצר.	ממשות מדומה

א.3. מטלת ביצוע מסכמת - השוואת קודים חזותיים

מטרת העל

לאפשר שילוב בין תהליך חקר וביצוע תוצר אומנותי אישי.

רציונל

במהלך כיתה י' רכש התלמיד יכולת להתבונן בייצוגים חזותיים ולתאר אותם, תוך שימוש במושגים שלמד, ולנתח את הקשר בין המרכיבים החזותיים והמסר. במקביל התלמיד רכש בסדנה טכניקות המאפשרות לו ליצור יצירה עצמאית המבוססת על מסר אישי.

מטלת הסיכום תאפשר לתלמיד להשתמש בידע ובמיומנויות שרכש בכיתה י' כחלק מהכשרתו לקראת הגשת מטלת ביצוע מעשית, מלווה נייר עמדה מנומק, המסכמת בכיתה י"ב. בצוע המטלה יתקיים בשליש האחרון של השנה.

להלן דוגמה לציר זמן של מטלת סיכום אשר דורשת מהתלמידים השוואה בין שתי יצירות, ובהמשך יצירה אישית בהשראת התובנות שעלו.

יעדים:

- ניסוח שאלת חקר אודות הנושא הנבחר
- איסוף ועיבוד מידע בהיקף של 4 - 7 עמודים
- יצירת תוצר אומנותי אישי בעקבות המחקר
- פרזנטציה מסכמת

הצעה לציר הזמן:

ש"ש	שיעור עיוני	שיעור סדנאי
20 ש"ש עיוני	2 שעות חשיפה 4 שעות ניסוח שאלת חקר 2 שעות הנחיה לקראת כתיבה כיצד אוספים מידע? מה הן זכויות יוצרים? כיצד רושמים ביבליוגרפיה וכיו"ב. 6 שעות איסוף מידע 6 שעות עיבוד מידע	ביצוע תוצר אומנותי
10 ש"ש	הכנת פרזנטציה	

הצעה לתהליך העבודה (בהתאמה לציר הזמן):

שלב 1: חשיפה - תהליך מעורר מהרהר ומברר:

האתגר העומד בפנינו - "להתניע" את התהליך.

עלינו להביא בחשבון כי חלק מהתלמידים יצטרכו עזרה בהחלטה על נושא אשר מעניין אותם ומוביל לניסוח שאלת חקר בהירה. מומלץ להקדיש בין שעתיים לארבע שעות בכיתה לחשיפת התלמידים לגירויים שונים. יוצגו: אתרים העוסקים ביצירה חזותית, אתרי מוזיאונים ויוצרים, ספרים, מאמרים אקטואליים וכתבות עכשוויות מהעיתון, חומרים המאפשרים יצירה, יצירות, מוצרים, או כל נושא מעורר ומגרה לחשיבה.

את התהליך יובילו המורים בהתאם להחלטת הצוות: מורה עיוני או מורה סדנאי או שניהם יחד, באמצעות דיון, משחקי תפקידים או מפת חשיבה. כל דרך מבורכת כדי לעורר את התלמידים להעלות שלל שאלות ורעיונות אשר יסייעו במיקוד נושא בעל ערך עבורם.

שלב 2: ניסוח שאלת חקר

התלמיד יבחר מושא חקר: יצירה, יוצר, נושא, טכניקה או כלי וינסח שאלת חקר אודותיו.

דוגמאות:

מהו דיוקן אישי?

מה ההבדל בין צלום אומנותי וצלום עיתונאי?

כיצד יוצרים עושים שימוש בחפצים להעברת מסר?

צבע ככלי ביטוי לרגש

מה הקשר בין מסר ובחירת פונט?

האם יש קשר בין צורה ומסר באוריגמי יפני?

כיצד ראובן רובין מציג את דמות היהודי החדש בארץ ישראל?

שלב 3: איתור ואיסוף מידע

התלמיד יחפש, יאסוף, יקרא, ויעבד מידע תוך שימוש במקורות כמו ספרים, עיתונים, אינטרנט, ו/או תצפיות, ראיונות וביקורים אצל יוצרים.

שלב 4: עיבוד המידע

התלמיד יבחר 2-3 ייצוגים חזותיים שמצא בהתאם לנושא - יתאר אותם, ינתח את השפה החזותית שלהם ויסיק מסקנות לגבי המסר והרעיונות שלהם בהתאם לנושא ולשאלת החקר

שלב 5: כתיבת העבודה ועבודה בסדנה

המידע שיעובד יוגש כחלק מהצגת התהליך באירוע מסכם ולכן יש להקפיד על ניסוח שאלות ברורות ורלוונטיות, איסוף מידע וסיכום בשפה תקינה תוך ציון מקור ביבליוגרפי.

היקף מסמך זה 4 - 7 עמודים ולא יותר

במקביל התלמיד יראה בסדנה הזדמנות לתחקירים בתחום החזותי. הוא יתנסה בחומרים שונים ויחפש אחר שפה חזותית מתאימה לתוצר שלו ובטכניקות לחיפוש אחר מקורות השראה.

אירוע מסכם יאפשר לכל תלמיד להציג את התוצר (המעשי והעיוני) ולהסביר את התהליך שעבר בפני חבריו לכיתה ולפני המורים.

תוצר אישי בתחום החזותי אשר יבוצע בכל טכניקה או בשילוב טכניקות

הצגת הנושא בעזרת מצגת מלווה יתייחס לנושאים הבאים:

1	עמוד שער: שם בית הספר, שנה, שם התלמיד, ת.ז. נושא העבודה ושם המורה המלווה
2	הגדרת הנושא ושאלת החקר
3	הצגת והסבר הדוגמאות של יצירות שנבדקו בליווי תמונות
4	הצגת המסקנות העיוניות
5	הצגת תהליך העבודה בסדנה
6	הצגת והסבר התוצר המעשי

מחונן הערכה: תוצר עיוני - 40%

מצוין	טוב מאד	טוב	חלש	לא בוצע	אחוז	תבחינים	
90-100	76-90	51-75	0-50	0	10	ניסוח שאלה חקר	1
90-100	76-90	51-75	0-50	0	10	איסוף ועיבוד מידע	2
90-100	76-90	51-75	0-50	0	10	מענה על השאלת החקר	3
90-100	76-90	51-75	0-50	0	10	שימוש מושכל במושגים בניתוח היצירות	4

תוצר מעשי - 40%

מצוין	טוב מאד	טוב	חלש	לא בוצע	אחוז	תבחינים	
90-100	76-90	51-75	0-50	0	20	התוצר משקף ייצוג אישי ויצירתי	1
90-100	76-90	51-75	0-50	0	10	טכניקה	2
90-100	76-90	51-75	0-50	0	10	קשר בין תהליך המחקר והתוצר	3

פרזנטציה - 10%

מצוין	טוב מאד	טוב	חלש	לא בוצע	אחוז	תבחינים	
90-100	76-90	51-75	0-50	0	5	הצגת הנושא העיוני והקשר בינו לבין הפרויקט המעשי	1
90-100	76-90	51-75	0-50	0	5	מענה על שאלות ועמידה מול קהל	2

תלמידאות - 10%

מצוין	טוב מאד	טוב	חלש	לא בוצע	אחוז	תבחינים	
90-100	76-90	51-75	0-50	0	5	יכולת ניהול זמן	1
90-100	76-90	51-75	0-50	0	5	מעורבות בתהליך כיתתי	2

פרק	המושג	ההגדרה
א.1. מבוא - תרבות - תקשורת - שפה חזותית	ייצוג חזותי	סימול לא-מילולי של הממשות הנגלית או של רעיונות ורגשות מופשטים, באמצעות מרכיבים חזותיים (ע"ע), כגון צבע, צורה, קו (ע"ע) וקומפוזיציה (ע"ע מחבר).
	מקור השראה	יוצרים מושפעים מרוח תקופתם וממגוון מקורות היסטוריים, במודע או שלא במודע. השפעות אלה מכתיבות את אופייה של היצירה, תכניה וסגנונה, וההשראה יכולה לנבוע ממבחר רחב של תחומים: חזותי, טכנולוגי, מדעי, מוזיקלי, פילוסופי, אוטוביוגרפי וכיו"ב.
	קוד חזותי	מערכת סמלים חזותיים שהשתרשה כדפוס חוזר ונשנה בתיאורים ובתמונות לאורך ההיסטוריה סביב נושאים מסוימים, מתוך שאיפה לעורר רגשות. לדוגמה, תיאורים שנועדו לעורר פחד, שמחה או כמיהה. מערכת סמלים מפוענחת זו מאפשרת לצופה לזהות מיד את המסר העיקרי של תמונה ולהזדהות עם הרגש הבסיסי שהיא מנסה להעביר.
	קריאה ביקורתית (תוכן וצורה)	קריאה ביקורתית של ייצוג חזותי (ע"ע) היא התבוננות מושכלת בטקסט חזותי המתייחסת בראש ובראשונה לתוכן הגלוי והמוצהר, ולאחר מכן לצורת העברתו של התוכן, באמצעות מרכיביה החזותיים של היצירה. השלב השלישי, המשלים את הקריאה הביקורתית, הוא עיבוי התוכן הגלוי והמוצהר בתכנים שעלו מתוך הניתוח הצורני.
	רוח התקופה (Zeitgeist)	מושג שמקורו בשפה הגרמנית, ומשמעותו – השקפות העולם והרעיונות המאפיינים תקופה מסוימת בהיסטוריה. רוח התקופה משפיעה על כל תחומי החיים, ומשתקפת בתוצרי התרבות המרכזיים והחשובים של התקופה. התייעוד הראשון של המושג מצוי בכתביו של הפילולוג הגרמני יוהאן גוטפריד הרדר (Herder) משנת 1769, אם כי שימוש רווח במושג החל רק כ-50 שנה לאחר מכן, עם פרסום ספרו של הפילוסוף הגרמני פרידריך הגל (Hegel) "הפנומנולוגיה של הרוח" (1807). בספרו טען הגל כי תפיסת המציאות של האדם מתפתחת ומתגבשת בהתאם למגוון דעות, תנאים ורעיונות אובייקטיביים המאפיינים את תקופתו. פרשנות עדכנית מסוימת למונח בימינו מספקת חברת "גוגל" (ע"ע) המכתירה בכינוי "רוח התקופה" את הדירוג השנתי שלה לחיפושים הפופולריים ביותר במנוע החיפוש שלה.
	תקשורת	מגוון האופנים להעברת מסרים בין בני אדם. סוגי התקשורת הקיימים הם: תקשורת מילולית, שפת גוף, תקשורת כתובה, שימוש בחומרים, שימוש בצלילים ותקשורת חזותית.

תעבורת המסרים והרעיונות המיוצרים ומופצים באמצעות מגוון טכניקות וטכנולוגיות חזותיות ונקלטים ומפוענחים באופן חזותי.	תקשורת חזותית	
האור הוא אנרגיה גלית המאפשרת את הראייה בכלל ואת הפרדת הצבעים בפרט. לפיכך, כשמדובר בטקסט חזותי, האור הוא מרכיב בעל חשיבות עליונה. אשליית האור ביצירה משפיעה על מצב הרוח שהיא משקפת ועל אופייה. בניתוח האור יש לעמוד על אפיוניו: טבעי, מלאכותי, חזק, חלש וכד'; על אופן פיזורו על גבי המשטח: ממוקד, מפוזר וכד'; ועל הדגשים שלו ביחס לייצוגים האחרים.	אור	א.2. יסודות השפה החזותית
האופן שהיצירה החזותית מתייחסת אל המציאות הנראית. היצירה יכולה לשאוף להידמות ככל האפשר למציאות או לרחוק ממנה במגוון דרכים, לדוגמה אידיאליזציה, עיוות, הפשטה, ניתוק, יצירת מציאות חלופית, ריבוד, הדמיה. היחס למציאות כפי שמשקף מהיצירה החזותית מבטא למעשה את סגנונה.	יחס לממשות	
ההיגיון הפנימי שנוקט היוצר בארגון מכלול מרכיביה החזותיים של היצירה: צורה (ע"ע), צבע (ע"ע), חלל ואובייקטים.	מחבר (קומפוזיציה)	
רכיבי היסוד של השפה החזותית: קו, צורה, צבע, אור, תפיסת חלל (ע"ע) וקומפוזיציה (ע"ע מחבר). רכיבים אלו הם המעוררים אצל הצופה תגובה חושית-אופטית היוצרת משמעות רגשית וקוגניטיבית. הבנת המרכיבים החזותיים וניתוחם הם שלבים מרכזיים בהעצמת כושרו של הצופה להבין את הייצוג החזותי ולהעניק לו משמעות.	מרכיבים חזותיים	
צבע מורכב מחומר מקשר (מדיום) המעורבב עם פיגמנט טבעי או תעשייתי. הצבע הוא מרכיב צורני ראשון במעלה ביצירה החזותית. אופן השימוש בצבע הוא אמצעי מרכזי ליצירת קרבה למציאות הנראית או להתרחקות ממנה וכן משקף עדות להלך רוחו של האמן או מגלם סמליות (סימבוליות) של הייצוגים המתוארים.	צבע	
התפרשות של שניים או שלושה ממדים: אורך, רוחב, עומק. איכויותיה של הצורה נקבעות על פי הדרך שחלקיה של היצירה מאורגנים לכדי מכלול אחיד. ביצירות דו-ממדיות ניתן להגדיר את הצורה על ידי קו מיתאר (ע"ע) או על ידי הנגדת צבעים.	צורה	
התפרשות של ממד יחיד – אורך. קו הוא המרכיב החזותי הבסיסי והראשוני ביותר המעיד על כיוון התנועה של היד המציירת ועל עוצמת התנועה. היוצר יכול להדגיש את מגע ידו ולחשוף את תהליך העבודה בפני הצופה, או לנסות ולטשטש את מגע היד ולהראות את שליטתו הטכנית בכלי עבודתו. אופי הקווים חושף בפני הצופה את אופי הנושא או את הלך הרוח של היוצר והיצירה.	קו	
מגוון השיטות והאופנים ליצירת אשליה של עומק על גבי משטח דו-ממדי. בניתוח תפיסת החלל יש להגדיר ראשית את אופי הכללי: שטוח, רדוד, עמוק, ולאחר מכן להסביר כיצד נוצר חלל זה.	תפיסת החלל	